

## ***XARİCİ DİLİN TƏDRİSİ METODİKASI***

**UOT 372.881.111.1**

***Xuraman Əliəsgər qızı Babayeva***  
*Bakı şəhəri Nizami rayonu Ərəstun Mahmudov adına*  
*220 nömrəli məktəb-liseyin ingilis dili müəllimi*  
*<https://orcid.org/0000-0002-1022-293X>*  
*<https://doi.org/10.5281/zenodo.6449818>*

### **XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİNDƏ İNTERAKTİV METODLARIN SƏMƏRƏLİLİYİ**

***Xuraman Aliasker gızı Babayeva***  
*учитель английского языка*  
*школы-лицея № 220 имени Арастуна Махмудова,*  
*Низаминского района города Баку*

### **ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИНТРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ**

***Khuraman Aliasker Babayeva***  
*English teacher*  
*school-lyceum №. 220 named after Arastun Makhmudov,*  
*Nizami district of Baku city*

### **THE EFFICIENCY OF INTRACTIVE METHODS IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES**

**Xülasə:** Məqalədə qeyd olunur ki, tədrisin yeni forma və metodlarının axtarışı, davamlı dəyişən dünyada yaşamaq və işləmək bacarığı olan çoxşaxəli bir şəxsiyyətin formalaşmasına yönəldilmiş uğurlu müasir təhsil üçün zəruri şərtidir. Buna görə də xarici dillərin tədrisi metodikasında tədrisin fəal metodları və formalarının axtarılmasına xüsusi diqqət yetirilir və onların köməyi ilə şagirdlərin təhsil fəaliyyətinin yüksək səviyyəli fəaliyyəti əldə edilir.

**Açar sözlər:** *xarici dil, tədris, təlim, interaktiv metodlar, məktəb, şagird*

**Резюме:** В статье подчеркивается, что поиск новых форм и методов обучения является необходимым условием успешного современного образования, направленного на формирование многогранной личности, способной жить и работать в постоянно меняющемся мире. Поэтому в методике обучения иностранным языкам особое внимание уделяется поиску активных методов и форм обучения, с их помощью достигается высокий уровень учебной активности учащихся.

**Ключевые слова:** *иностраннный язык, преподавание, обучение, интерактивные методы, школа, ученик*

**Summary:** The search for new forms and methods of teaching is a necessary condition for successful modern education aimed at the formation of a multifaceted personality capable of living and working in a constantly changing world. Therefore, in the methodology of teaching foreign languages, special attention is paid to the search for active methods and forms of teaching, and with their help, a high level of educational activity of students is achieved.

**Keywords:** *foreign language, teaching, learning, interactive methods, school, student*

Təhsil sistemimizdə məktəbdə xarici dildə tədris prosesinin əsas struktur vahidi dərstdir. Bu, mürəkkəb bir ünsiyyət aktı kimi qəbul edilir. Öyrənmə prosesindəki ünsiyyət “tək tərəfli” və “çoxtərəfli” ola bilər.

“Birtərəfli” ünsiyyət ilə təhsil prosesinin təşkili frontal iş formalarının üstünlüyü ilə həyata keçirilir, yəni müəllim soruşaraq şagirdi nitq fəaliyyətinə təşviq edir və o cavab verir.

“Çoxtərəfli” ünsiyyət ilə dərstdəki tipik iş formaları, şagirdin özünü müəyyən bir fəaliyyətdə müstəqil və tam iştirakçı kimi sübut etmə fürsəti tapdığı qrup, kollektiv qarşılıqlı əlaqə növləri olur. Xarici dil dərsi zamanı “çoxtərəfli ünsiyyət”in təşkili zamanı bütün tədris prosesinin iştirakçıları qarşılıqlı əlaqə qurur və hər bir şagirdə şəxsiyyətin aşkarlanması üçün imkanlar yaradır.

Təcrübədə ənənəvi iş üsullarından və formalarından istifadə edərək (məşğələ və ya dərslər zamanı) nitqin qarşılıqlı əlaqəsini təşkil etmək həmişə mümkün deyil. Buna görə daha məhsuldar texnologiyalar və öyrənmə modelləri var. Ölkəmizdə dövrümüzdəki əsas metodoloji yeniliklər birbaşa xarici dil tədrisi üçün interaktiv metodların, texnika və texnologiyaların istifadəsi ilə birbaşa bağlıdır.

“İnteraktiv metod” öz növbəsində şagirdlərin kimsə ilə söhbət və ya dialoq vəziyyətində olduqda qarşılıqlı əlaqə deməkdir [2]. “İnteraktiv metodlar” şagirdlərin bir-biri ilə bərabər şəraitdə qarşılıqlı əlaqə qurduqları bu cür tədris metodlarını bildirir. Bu metodlar şagirdlərin həm müəllimlə, həm də bir-biri ilə daha geniş qarşılıqlı fəaliyyətinə, tədris prosesində uşaqların fəaliyyətinin üstünlük təşkil etməsinə yönəlmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu təlimdə müəllim həm də şagirdlərlə qarşılıqlı əlaqə prosesinə daxildir, lakin o, yalnız dərslər məqsədlərinə çatmağa yönəlmiş hərəkətlərin koordinatorudur. “Müəllim, təhsil məlumatlarını özündən keçirən filtr rolundan imtina edir və köməkçi funksiyasını yerinə yetirir” [4].

İnteraktiv metodları təsnif etmək çox çətin-dir, çünki bir çoxu bir neçə texnika ilə iç-içədir. Müəyyən metodların istifadəsi müxtəlif səbəblərdən asılıdır: dərslərin məqsədi, iştirakçıların və müəllimin təcrübəsi, onların zövqü. Bir çox metodun adının konvensiyasını da şərtləndirmək lazımdır. Çox vaxt eyni ad fərqli məzmunu göstərmək üçün istifadə olunur və əksinə oxşar metodlar fərqli adlarla tapılır: yaradıcı tapşırıqlar, kiçik qruplarda iş, təhsil oyunları, ekskursiyalar, sosial layihələr, müsabiqələr, tamaşalar, interaktiv mühazirələr, tələbə müəllimin rolu, “hər kəs hər kəsi

öyrədir”, mürəkkəb və mübahisəli problemlərin müzakirəsi, layihə metodu, fikir miqyası, müzakirə, mübahisə, simpozium, “beyin fırtınası”.

İnteraktiv təlim tədris prosesinin həmişəkindən fərqli bir məntiqini nəzərdə tutur: nəzəriyyədən praktikaya deyil, tətbiqetmə yolu ilə yeni təcrübənin formalaşmasından nəzəriyyənin dərk olunmasına doğru yönəlir.

İnteraktiv metodlar təhsil prosesindəki bütün iştirakçıların qarşılıqlı fəaliyyətinə əsaslanır. Yalnız müəllim şagirdləri cəlb etmir, həm də uşaqların bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqəsi oyununda müzakirə olunur, bununla da ünsiyyət yolu ilə bilik motivasiyası artırılır.

Bütün interaktiv tədris metodlarının məqsədləri eynidir:

– məlumatları müstəqil şəkildə axtarmağı, təhlil etməyi, müəyyən bir vəziyyət üçün düzgün həll yollarını seçməyi öyrətmək (məsələn: şablonlara / suallara cavab kliklərinə);

– komandada işləməyi öyrətmək: yoldaşlarınıza hörmətli olmaq, bir-birinin fikirlərinə hörmət etmək, fərqli baxışlara dözümlü olmaq;

– müəyyən faktlara əsaslanaraq öz fikirlərini formalaşdırmağı öyrətmək.

Bütün interaktiv təlim texnologiyaları təqlid olunmayan və təqlidçi olaraq bölünür.

Simulyasiya olmayan texnologiyalar öyrənilən fenomen və fəaliyyət modellərinin qurulmasını nəzərdə tutmur.

Simulyasiya texnologiyaları təqlid və ya imitasiya oyun modelləşdirməsinə əsaslanır, yəni. real sistemdə baş verən proseslərin öyrənmə şəraitində çoxalma [5].

Müasir pedaqogika bir-biri ilə qarşılıqlı təsir bağışlayan bütün interaktiv üsullarla zəngindir, bunlar bunlardır: kreativ tapşırıqlar; kiçik qruplarda işləmək; təhsil oyunları (rol oynayan oyunlar, təqlidlər, işgüzar oyunlar); ictimai mənbələrdən istifadə (bir mütəxəssisin dəvəti, ekskursiyalar); sosial layihələr və digər sinifdən kənar tədris metodları (müsabiqələr, müsahibələr, filmlər, tamaşalar, sərgilər); yeni materialın öyrənilməsi və konsolidasiyası (interaktiv dərslər, əyani vəsaitlərlə iş, video) və səs materialları, “müəllim kimi öyrənmək”, “hər kəs hər kəsi öyrədir”, mozaika (açıq mişar), suallardan istifadə, Sokratik dialoq); test; istiləşmə; rəy; məsafəni öyrənmək; mürəkkəb və mübahisəli məsələlərin və problemlərin müzakirəsi (mövqə tutmaq, fi-

kir miqyası, POPS-düstur); problem həll etmə ("qərar ağacı", "beyin fırtınası", "hadisələrin təhlili", "nərdivanlar və ilanlar"); təlim.

Bütün interaktiv metodlar bu və ya digər dərəcədə qrupda işləməyə yönəldildiyi üçün dərstdəki cüt və qrup iş formaları ənənəvi frontal öyrənmə ilə müqayisədə üstünlük təşkil edir, ümumdünya təhsil fəaliyyətlərinin formalaşmasına kömək edir.

Öz növbəsində interaktiv metodlar sinifdə interaktiv texnologiyalar sistemi kimi tətbiq oluna bilər. İnteraktiv təlim texnologiyası dedikdə pedaqoji cəhətdən səmərəli idrak ünsiyyətinə zamanət verən müəllimlə şagirdlərin qarşılıqlı fəaliyyətini tədris oyunları şəklində təşkil etmək məqsədilə metodlar sistemi nəzərdə tutulur, bunun nəticəsində şagirdlərin vəziyyət yaşaması üçün şərait yaradılır. Qarşıya qoyulmuş təhsil məqsədlərinə çatmaq üçün müəllimi səriştəli istiqamətləndirmək vacibdir [6].

Hal-hazırda, aşağıdakı iş metodlarını özündə birləşdirən kifayət qədər çox sayda interaktiv texnologiya hazırlanmışdır: "Akvarium", "Braun hərəkəti", "Qərar Ağacı", "Karusel" və digərləri.

İnteraktiv təlimin ən aydın texnologiyası qrup işidir (cüt, üçqat və s.). Qrup işindən istifadə etməyin bir çox yolu var. Məsələn, "Karusel" texnikası. Bu, bir çox interaktiv texnika kimi, psixoloji təhsildən götürülmüşdür. Texnika üzərində işləyərkən müəllim uşaqları iki halqaya ayırır: daxili və xarici. Daxili halqa hərəkətsiz outtran şagirdlərdən ibarətdir və xarici halqa şagirdləri hər 30 saniyədə bir saat yönündə və ya əks istiqamətdə hərəkət edirlər. Beləliklə, kifayət qədər qısa müddət ərzində bir neçə mövzunu müzakirə etməyi bacarırlar və həmsöhbətini haqlı olduqlarına inandırırırlar.

Digər maraqlı interaktiv texnika "Akvarium"dur. Bu, ayrı bir şagird qrupunun müəyyən bir vəziyyəti, məsələn, kafedə bir görüşü oynamasını və duyğuları, xarakter xüsusiyyətlərini və s. müəllimin işə başlamazdan əvvəl onlara təyin etdiyi qəhrəman əsasında canlandırır. Qalanları tənqidçi, müşahidəçi, mütəxəssis rolunu oynayır, hərəkətləri təhlil edir və nətiqlərin çıxışından yeni sözlər və ifadələr öyrənirlər. İştirakçılar üçün "akvarium" mövzusu və emosional rollar müəllim tərəfindən təyin olunur, kartlar və digər əyani vasitələr üzərində dialoq şəklində təqdim olunur. Məsələn, mövzu "Your Home"-

dir. Məqsəd: "your home" mövzusunda leksika istifadəsinə dair təlim keçməkdir. Öyrənilmiş söz ehtiyatını təkrarladıqdan sonra müəllim şagirdləri təcrübəyə dəvət edir və bir-birlərinə cüt-cüt evlər, mebellər, otaqlar, ev əşyaları barədə suallar verirlər. Sonra cütlüklərin hər biri müəllimə və sinifə başqasının evi haqqında öyrəndiklərini danışır. Bu məşq zamanı ünsiyyət bacarıqları inkişaf edir, ünsiyyətin tapşırıqlarına və şərtlərinə uyğun olaraq fikirlərini ifadə etmək bacarığı və həmsöhbət ilə qarşılıqlı əlaqə qurarkən özünü tənzimləmə bacarığı inkişaf edir.

"Braun hərəkəti" üsulu, təklif olunan mövzu ilə bağlı məlumat toplamaq üçün şagirdlərin sinif boyu hərəkətini əhatə edir. Bu texnika dərslin əvvəlində nitq məşqi kimi istifadə edilə bilər, məsələn mövzunu nəzərdən keçirin: "My holidays". Məqsəd: sinif yoldaşlarının hər birinin tətiləri haqqında məlumat toplamaq, dialoq qurma qabiliyyətini inkişaf etdirmək, şagirdləri dərstdə güclü fəaliyyətə hazırlamaq. Müəllim şagirdləri sinif yoldaşları ilə tətil günlərini necə keçirdikləri barədə danışmağa dəvət edir. Hər biri sinif yoldaşlarına vermək üçün bir və ya iki sual verir. Şagirdlər bütün sinif yoldaşlarına suallarını verərək ofis ətrafında təsadüfi hərəkət edirlər. Cavab qeyd edilə bilər və sonra bir cədvəl şəklində, faiz nisbətində və ya sinif yoldaşlarının hər birinin tətili haqqında öyrəndikləri barədə bir hekayə şəklində təqdim edilə bilər. Bu tapşırığı yerinə yetirərkən uşaqlar ünsiyyət və tənzimləyici təhsil fəaliyyətlərini formalaşdırırlar: alınan məlumatların ötürülməsi (tətbiqi və təqdimatı) ilə əlaqəli məlumatları diaqram, qısa qeyd və bacarıq şəklində düzəldirlər.

Beləliklə, ibtidai məktəb yaşının psixoloji və pedaqoji xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla, sinifdə interaktiv tədrisdən istifadə edərək xarici dilin tədrisi prosesi aşağıdakılara kömək edəcəkdir:

– uşaqların nitqini və ümumi inkişafını stimullaşdırmaq, ümumi təhsilin təməli kimi ibtidai təhsilin ümumi təhsil dəyərini artırmaq, uşaqları digər xalqların mədəniyyəti ilə tanış etmək və bununla da ümumi insan şüurunu formalaşdırmaq;

– 1-11 yaşında xarici dil öyrənməyə başlayarkən ortaya çıxan psixoloji maneələrin ortaya çıxmasının qarşısı alındığı üçün xarici dili mənimsəmək üçün və dili daha da dərindən öyrənmək üçün əlverişli bir başlanğıc bazası yaratmaq;

– birinci dilin öyrənilməsinin əvvəlcədən başa çatdırılması və ikinci dilin bağlanması ehtimalı;

– ümumi bacarıqların təkmilləşdirilməsi (kitab, istinad ədəbiyyatı ilə işləmək bacarığı);

– xüsusi təhsil bacarıqlarının formalaşdırılması (ikidilli lüğətlə işləmək bacarığı) [5].

Təcrübəmiz zamanı sübut etdik ki, ibtidai sinifdə xarici dil dərində interaktiv metod və üsullardan istifadə tədris prosesini yaxşılaşdırır. Uşaqlar dərə daha çox maraq göstərir. Həm də bu məqalə çərçivəsində ibtidai siniflərdə xarici dil tədrisinin interaktiv metodlarının istifadəsinə dair iş sistemindən istifadə ilə bağlı metodiki tövsiyələr təklif edilmişdir.

#### **Ədəbiyyat:**

1. Абрамова, И.Г. Активные методы обучения в системе высшего образования/ И.Г. Абрамова. - М.: Гардарики, -2008. -368 с.
2. Берман, И.М. Очерки методики обучения чтения на иностранном языке / И.М. Берман: под ред. И.М. Бермана, В.А. Бухбиндера. –Киев: Вища шк. Изд-во при Киев. гос. ун-те, -1977. -175 с
3. Василевич, А.П. Учим детей английскому языку/ А.П. Василевич //Иностран. яз. в шк. -2009. No 4. -С.75-80.
4. Никитенко, З.Н. Личностно-развивающее иноязычное образование в начальной школе: Монография/ З.Н. Никитенко. -М.: Промитей, -2019. -355 с.
5. Пассов, Е.И. Урок иностранного языка/Е.И. Пассов, Н.Е. Кузовлева. - Ростов н/Д : Феникс; Глосса-Пресс, 2010. – 640 с.
6. Суворова, Н.А. Интерактивное обучение: Новые подходы/ Н.А. Суворова. -М.: Учитель. -2000. -No1. -С. 25-27
7. Толстых, Н.Х. Интерактивные приемы школьного обучения / Н. Х. Толстых. - М.: Просвещение, - 2013. - 45 с.

**E-mail:** khuraman.babayeva@gmail.com  
**Rəyçilər:** *ped.ü.fəls.dok., dos. N.Ş.Muradova,*  
*ped.ü.fəls.dok., İ.B. Əmirəliyeva*  
**Redaksiyaya daxil olub:** 23.02.2022